

Advies

Participatie en communicatie Zonnepark Fledderbosch

Juni 2021, Nynke Kloppenburg

t.b.v. Energiecoöperatie Ten Boer en Bronnen VanOns

Inhoud

Inleiding.....	2
Huidige situatie algemeen.....	2
Stand van zaken participatie	2
Aanvangssituatie	2
Situatie voorjaar 2021	5
Aanbevelingen.....	6
Uitwerkingen aanbevelingen.....	7

Inleiding

Dit advies is gebaseerd op een onderzoek naar participatie. In het kader van het onderzoek is een vragenlijst uitgezet die is ingevuld door 147 bewoners van het gebied Ten Boer, en zijn diverse interviews gehouden met betrokkenen bij participatietrajecten in energieprojecten en is een groot aantal mediabronnen en meer theoretische beschouwingen over participatie bestudeerd. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van de masterstudie Filosofie en Maatschappij aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zie ook *Enquêteresultaten Fledderbosch rapportage juni 21* (opvraagbaar bij ECTB en auteur) en *Analyse van spanningen o.b.v. interviews*.

Huidige situatie algemeen

In 2019 is het concept participatieplan Fledderbosch opgesteld en de omgevingsvergunning voor dit zonneparkproject toegekend. Ook de SDE+ subsidie is inmiddels toegekend. Het project bevindt zich in de voorbereidingsfase: er wordt gewerkt aan het realiseren van een aansluiting op het net en aan het vergaren van financiële middelen om de 50% lokaal eigendom te kunnen realiseren. Er is een werkgroep ecologie gestart, bestaande uit deskundigen, waarin verdere specificaties m.b.t. de (ecologische) inrichting worden vastgesteld.

De voorbereidingsfase duurt beduidend langer dan in 2019 was voorzien (toen was de planning om in de loop van 2021 *up and running* te zijn). Het park zal uiterlijk in 2024 moeten zijn gerealiseerd, anders vervalt de toegekende SDE+-subsidie.

Stand van zaken participatie

Hoe is de participatie tot nu toe verlopen en wat is erover (in het conceptplan) vastgelegd?

Aanvangssituatie

In het beleidskader van de voormalige gemeente Ten Boer stond als vergunningsvoorwaarde voor zonneparken dat er draagvlak moest zijn onder 'de bevolking' en dat 10% van de panelen beschikbaar zouden moeten zijn voor bewoners van het gebied Ten Boer, bijv. in de vorm van lokaal eigenaarschap, of dat er een bedrag per Mw in een gebiedsfonds zou moeten worden gestort. Er moest sprake zijn van procesparticipatie en financiële participatie. De nieuwe Omgevingswet (nog niet in werking) legt eveneens vast dat initiatiefnemers de omgeving moet betrekken bij een plan. Op basis van het beleidskader van de gemeente Ten Boer zijn het Waterschap Noorderzijlvest en Ecorus in 2017 begonnen met de verkenning van de mogelijkheden voor een zonnepark in het gebied achter de Rioolwaterzuivering Noorderzijlvest in Garmerwolde, in de richting van Ten Boer. Daarbij lag de vraag of er interesse was in lokaal eigenaarschap vanaf het begin op tafel. Uiteindelijk is Bronnen VanOns namens de ECTB de partner geworden die probeert 50% lokaal eigenaarschap te gaan realiseren, en daarmee een gelijkwaardige positie in het project te verwerven. De ECTB is daarmee formeel (dus binnen de vergunning) de partij geworden die de beschikbaarheid van de panelen voor bewoners van het gebied Ten Boer gaat vormgeven. De belangrijkste motivatie om dit te doen was om een groter deel van de opbrengsten aan de omgeving ten goede te laten komen en om zoveel mogelijk zeggenschap te hebben in het project.

Uit diverse stukken¹ blijkt dat participatie van 'de' omgeving gaat over het betrekken van bewoners in het proces (procesparticipatie) en over het meedelen in de opbrengsten door zoveel mogelijk

---

¹ Beleidskader Zonneparken Ten Boer, Concept beleidskader zonneparken Gemeente Groningen, Klimaat akkoord, Samenwerkingsovereenkomst Bronnen VanOns en ECTB, Concept participatieplan Fledderbosch en Rapport *Verdeling onder hoogspanning* van Noordelijke Rekenkamer (Zie daar ook o.a. p.13 en 51 voor voorbeelden van participatie).

bewoners in het gebied (financiële participatie). In dit project is 'de' omgeving in drie groepen opgedeeld: de aanwonenden, de inwoners van gebied Ten Boer, de inwoners van de gemeente Groningen.

Over het doel van de participatie staat in de Samenwerkingsovereenkomst:

In aanmerking nemende dat

(XI) Zeggenschap in het ontwerp-/ontwikkelp proces en (indirect) (mede-)eigenaarschap van het Zonnepark door inwoners van de omgeving belangrijk is voor het verkrijgen van (politiek) draagvlak gegeven de duurzaamheidsambities en -condities van de betreffende gemeente;

(XII) Vooropgesteld kan worden dat duurzaam bewustzijn van de bewoners van de omgeving bijdraagt aan de acceptatie van het Zonnepark, welke mede wordt opgebouwd door goede communicatie en participatie, met als doel de opbrengsten van het Zonnepark zoveel mogelijk in de omgeving te houden;

---

en

(Artikel 3)

Partijen gaan de Overeenkomst aan met als doel om uitvoering te geven aan het verkrijgen van draagvlak en acceptatie voor het Zonnepark onder andere door middel van participatie. Participatie (het betrekken van de omgeving bij de ontwikkeling van het Zonnepark) is een cruciale randvoorwaarde in het realiseren van het Zonnepark. Participatie moet bijdragen aan draagvlak en acceptatie van de energietransitie door middel van eigenaarschap, rechtvaardigheid en inclusiviteit. Het doel is ook om draagvlak en acceptatie te realiseren waarbij de besluitvorming transparant is en de lusten en lasten van maatregelen in het Klimaatakkoord eerlijk verdeeld worden.

Over zeggenschap staat in de Samenwerkingsovereenkomst:

(Artikel 7, lid 2) BVO adviseert ECTB – voor zover niet reeds [is] gebeurd – lid te worden van één van de leden van de Coöperatie VanOns U.A. en op deze wijze tevens (indirect) zeggenschap uit te oefenen in de SPV.

Dit betekent dat de ECTB via haar lidmaatschap van de GREK (die lid is van Coöperatie VanOns die weer mede-eigenaar is van Bronnen VanOns) een formele stem heeft. De Samenwerkingsovereenkomst laat verder zien dat de deelname van Bronnen VanOns aan dit project volledig wordt gelegitimeerd door de ECTB:

(Artikel 5, lid 1) ECTB geeft door middel van ondertekening van de Overeenkomst opdracht aan BVO en/of BVO ZP om het Zonnepark te ontwikkelen en de daarbij behorende vereiste afspraken en voorwaarden af te stemmen met de andere aandeelhouder(s). Als onderdeel hiervan geeft BVO aan ECTB opdracht om draagvlak te creëren voor het Zonnepark.

Er lijkt sprake van enige discrepantie tussen de intentie en geest van de samenwerking en de formele mogelijkheden en bevoegdheden binnen de samenwerking. Enerzijds is de legitimatie voor de rol van Bronnen VanOns het mandaat dat de ECTB als lokale energiecoöperatie hen geeft. Anderszijds loopt het formele zeggenschap via het lidmaatschap van een koepelorganisatie en is de formele positie van bewoners beperkt tot het lidmaatschap van de ECTB. Gezien de verhouding tussen de ECTB als vrijwilligersclub en de specialistische taken en grote financiële verantwoordelijkheden die Bronnen VanOns namens de ECTB aangaat in dit project, is deze discrepantie wellicht onvermijdelijk. In het kader van dit onderzoek en advies is het wel een belangrijke constatering.

De rol van bewoners staat beschreven in het concept-participatieplan Fledderbosch 2019. In het participatieplan wordt de intentie beschreven om bewoners mee te laten praten en denken in een werkgroep. Details zijn nog niet uitgewerkt, dus ook niet of deze bewoners bijv. lid moeten zijn van de ECTB.

Het concept-participatieplan (een bijlage bij de vergunningsaanvraag) beschrijft verder dat omwonenden en geïnteresseerden op informatieavonden hebben kunnen meekijken en meedenken over de inrichting. De eigen evaluatie is dat dit ruimschoots is gedaan. Met de inbreng uit deze avonden is het ontwerp definitief gemaakt en is de omgevingsvergunning aangevraagd. Verdere participatie gaat zich volgens het plan richten op het vormgeven van de financiële participatie. In de voorbereidingsfase zou een werkgroep zich hierover moeten gaan buigen. Het zou moeten gaan over de vraag hoe de omgeving kan meedenken in het vervolgtraject en hoe zoveel mogelijk omwonenden van het zonnepark kunnen delen in de opbrengst. Het participatieplan moet bijdragen aan het motto: *Samen voor de energietransitie!*

Vervolgstappen volgens het concept-participatieplan

1. *Formeer een werkgroep met een juiste afspiegeling van de omgeving.*
2. *Kies de vorm van participatie waaraan de omgeving behoefte heeft*
3. *Werk met de werkgroep het participatieplan verder uit.*

Er is dus de intentie de bewoners mee te laten denken in het vervolgtraject. Dit lijkt zich met name te richten op regelingen die te maken hebben met financiële participatie. De beleidstekst waarbinnen de vergunningsaanvraag plaatsvond en ook de toekomstige omgevingswet geven geen criteria en dus weinig formele houvast over wanneer participatie voldoende is.

Situatie voorjaar 2021

Omdat er geen scherpe criteria zijn om vast te stellen of aan de participatie-eisen (uit de vergunningsvoorwaarde) wordt voldaan, is de evaluatie daarvan altijd een gezamenlijke inschatting. Naast een toetsing aan formele criteria kan ook de *intentie* van de deelname in dit project worden meegewogen. Concreet is er een website over zonnepark Fledderbosch, er verschijnt regelmatig een nieuwsbrief van de ECTB waarin berichten staan over Fledderbosch. De beoogde werkgroep waarin ook bewoners zijn vertegenwoordigd is nog niet gestart.

De enquête die van eind april tot half mei 2021 heeft gelopen, peilt bijna 2 jaar later hoe de omgeving denkt over de participatie rondom het zonnepark. De uitkomsten zijn weliswaar niet representatief maar geven met 147 respondenten wel een breed beeld van wat er leeft. De uitkomsten zijn uitgebreid na te lezen in de rapportage die als bijlage is toegevoegd.

Constatering 1

Ca. vier jaar nadat de eerste plannen voor Fledderbosch gepresenteerd werden, en 2 jaar na de vergunningverlening geeft ca. 80% van de respondenten van de enquête aan de plannen (enigszins) te kennen, maar slechts 25% geeft aan zich betrokken te voelen bij zonnepark Fledderbosch. Of het lokaal eigendom in goede handen is bij BvO en ECTB heerst bij de grootste groep nog twijfel. Onder respondenten die als eerste via de ECTB over het zonnepark hoorden (een indicatie voor lidmaatschap) is het gevoel van betrokkenheid gemiddeld hoger (3,4 in plaats van 2,4) hoewel ook hier de grootste groep twijfelt. Deze respondenten zijn wel beduidend positiever gestemd over of het lokaal eigendom in goede handen is bij de ECTB en Bronnen VanOns.

De geconstateerde kloof tussen bekendheid, betrokkenheid en vertrouwen kan de vraag opwerpen of de inspanningen om met de omgeving te communiceren tot nu toe voldoende waren. Het is positief dat de bekendheid groot is en dat het ledenaantal van de ECTB geleidelijk blijft groeien. Ook is het positief dat het lijkt dat bij leden van de ECTB het vertrouwen groot is. Echter, het gevoel van betrokkenheid is in het algemeen dus relatief laag en het ledenaantal is met 65 leden op een potentieel van ruim 6000 volwassen inwoners van gebied Ten Boer ook nog laag te noemen.

De (maatschappelijke) legitimering van de betrokkenheid van de ECTB bij het zonnepark ligt in de relatie met de omgeving. De reden dat de ECTB is ingestapt is gedaan vóór de omgeving: om een zo groot mogelijk deel van de opbrengsten aan 'de omgeving' ten goede te laten komen en niet aan een paar mensen van een commercieel bedrijf. Met het instappen van de ECTB is aan de wettelijke eisen voldaan die aan het project zijn gesteld en zijn er voor de omgeving geen andere wegen om financieel te delen in de opbrengsten. Dit plaatst een grote verantwoordelijkheid bij de lokale energiecoöperatie om die omgeving erbij te betrekken. In de samenwerkingsovereenkomst is laten vastleggen dat *BVO aan ECTB opdracht [geeft] om draagvlak te creëren voor het Zonnepark*. De omgeving betrekken is dus niet alleen de verantwoordelijkheid, maar ook een expliciet afgesproken taak van de ECTB. Kortom: de urgentie is groot.

Constatering 2

De belangrijkste betekenis van participatie is voor de meeste mensen *niet* in de eerste plaats financiële participatie, maar participatie wordt gezien als een manier om de eigen leefwereld vorm te geven en direct te beïnvloeden.

Uit de enquête: Het vaakst gekozen werd de optie *Dat de inbreng van de omgeving terug is te zien in het verloop van een project*. Op de voet gevolgd door *Dat er goed naar de omgeving wordt geluisterd* en *Dat ik persoonlijk kan meepraten, beïnvloeden en meebeslissen*. Op de zesde plek eindigde *Dat er regelingen zijn waarmee ik kan participeren in bv. een lokaal (energie-)project (bv. afname stroom, eigenaarschap, lidmaatschap, investeren)*.

Het gaat dus om een combinatie van gehoord worden en (echte) invloed hebben. Het betekent dat de inbreng is *terug te zien* in een project. In deze fase van het Fledderbosch-project geeft een relatief kleine groep (maar toch nog altijd ca. 20 mensen) aan over verschillende aspecten van het park daadwerkelijk ideeën te hebben *en* die te willen inbrengen. Het beeld dat participatie in de eerste plaats wordt geassocieerd met *invloed*, komt ook naar voren uit het bredere onderzoek (de interviews en literatuur) dat is gedaan. Als het gaat om financiële participatie is er een grote voorkeur voor een regeling waarbij mensen korting krijgen op hun energierekening. Over de vraag of je voor deze of andere regelingen lid moet zijn van de ECTB lopen de meningen zeer uiteen.

Bovenstaande twee constatering m.b.t. participatie werpen de volgende vragen op:

Hoe gaat de ECTB zijn taak uitvoeren om 'draagvlak te creëren' zodat straks zoveel mogelijk inwoners gaan profiteren van de opbrengsten en hoe gaat de ECTB investeren in een grotere mate van een gevoel van betrokkenheid zodat het zonnepark meer 'van de omgeving' wordt?

Hoe gaat de ECTB zeggenschap voor de omgeving verder vormgeven, hoe worden de mensen betrokken die (hebben) aan(ge)geven ideeën te hebben en mee te willen denken?

Aanbevelingen

Hierna volgt een lijst met aanbevelingen, gevolgd door suggesties voor uitwerkingen.

1. Stel expliciet (als bestuur en tegenover de leden) vast dat draagvlak (en dus betrokkenheid) creëren een officiële taak van de ECTB is in dit project en dat dit een verplichting is die voortvloeit uit de samenwerkingsovereenkomst.
2. Stel vast dat communicatie essentieel is voor bovenstaande taak en organiseer dit professioneel (mensen/middelen).
3. Hou de stakeholders en doelgroepen nog eens tegen het licht en richt in elk geval een deel van de communicatie zeer breed op bewoners van het gebied en communiceer met regelmaat.
4. Stel vast dat betrokkenheid van de omgeving ook wordt vergroot door een zekere mate van zeggenschap (invloed). Organiseer een vorm waarin mensen die dat willen betrokken kunnen zijn. Formeer een klankbordgroep, in aanvulling op de werkgroepen. Overweeg gelote plekken voor bewoners in de werkgroepen.
5. Geef uitvoering aan het voornemen uit het concept-participatieplan om een werkgroep te formeren over de financiële participatie en geef prioriteit aan het ontwerpen van een regeling in de vorm van scherp geprijsde stroomafname en/of een energiekorting.
6. Communiceer expliciet en transparant over alle te nemen stappen.

Uitwerkingen aanbevelingen

Uitwerking 1. Stel expliciet (als bestuur en tegenover de leden) vast dat draagvlak (en betrokkenheid) creëren t.a.v. zonnepark Fledderbosch een officiële taak van de ECTB is in dit project en dat dit een verplichting is die voortvloeit uit de samenwerkingsovereenkomst.

De ECTB neemt deel aan zonnepark Fledderbosch namens de omgeving. Dit grootschalige project is van een totaal andere aard dan de kleinschalige, en door velen als sympathiek beoordeelde activiteiten die de coöperatie verder onderneemt. Er staan grote financiële belangen en verantwoordelijkheden op het spel. Dit vraagt om een reflectie op de te varen koers. Die kan zich tussen twee uitersten bewegen: een basale, vrij minimale communicatie die valt binnen de wettelijke verplichtingen naar de leden (ledenvergaderingen, stukken agenderen en een nieuwsbief uitbrengen met communicatie op hoofdlijnen) of een pro-actieve uitgebreide communicatie die erop is gericht de leden en inwoners een zo gelijkwaardig mogelijke informatiepositie te geven.

De vraag wat de beste koers is hangt samen met wat de deelname aan het Fledderbosch-project legitimeert. Het zou goed zijn dit expliciet (met de leden) te (blijven) bespreken. Is het voldoende legitimatie als bv. een bepaald % huishoudens in een bepaalde straal om het park positief tegenover deze deelname staat? Of is het voldoende als bv. een bepaald % huishoudens straks overstapt op de energieleverancier van Fledderbosch of op een andere manier financieel profiteert? Of is het voldoende als de huidige leden van de ECTB instemmen met de te nemen stappen of in ieder geval geen protest aantekenen? Is deelname gelegitimeerd als er maximale inspanning is geleverd om inwoners actief te betrekken? Wat geldt als maximale inspanning?

Wat de legitimatie ook is, voor bewoners gaat participatie duidelijk in de eerste plaats over iets anders dan financieel deelnemen. Dit is een belangrijk gegeven in verdere communicatie en te nemen stappen. Het onderzoek geeft aanleiding deze taak breed op te vatten en draagvlak, betrokkenheid en participatie m.b.t. meerdere aspecten van het park aan te moedigen en te organiseren, en daarin de maximale keuze te maken waar het nog kan. Door deze taak van de ECTB expliciet te bespreken en bijv. vast te stellen op een ledenvergadering maakt dit de vervolgstappen makkelijker en logischer te zetten. Het geeft bovendien een bepaalde urgentie aan. Op de vergadering kunnen wellicht meteen een aantal initiatieven worden toegelicht (mits deze worden opgestart). De leden kan worden gevraagd ook concrete ideeën aan te dragen. De leden kan ook worden gevraagd in hun eigen omgeving het gesprek aan te gaan over het park en de betrokkenheid van de ECTB.

Uitwerking 2. Stel vast dat voor bovenstaande taak communicatie essentieel is, en organiseer dit professioneel (mensen en middelen).

Om betrokkenheid te voelen is een band met een onderwerp nodig. Voordat er betrokkenheid ontstaat, zal er eerst belangstelling moeten zijn. Belangstelling en betrokkenheid kan gestimuleerd worden door regelmatig met een onderwerp te worden geconfronteerd en hier interessante informatie over te horen. Ook communicatie over mogelijkheden mee te denken of het proces kritisch te volgen is van belang. Ten derde is communicatie over de exacte aard van juridische positie, regelingen etc. belangrijk. Voor zo'n regelmatige en zorgvuldige informatiestroom en een goede begeleiding/ uitvoering van alle communicatiemomenten zijn middelen nodig. Gezien de omvang en belangen in dit project, en gezien de legitimatie voor deelname van ECTB en Bronnen VanOns aan dit project (namens de omgeving), is het noodzakelijk communicatie met die omgeving professioneel te

organiseren, ook in de fase waarin er nog grote hobbels zijn te nemen voordat het park gerealiseerd kan worden. Regelmatige communicatie met de omgeving verkleint het risico dat de kloof tussen bekendheid, betrokkenheid en vertrouwen in een later stadium lastig wordt te overbruggen. Het regelen van de financiële en 'zakelijke' kant wordt professioneel gedaan. De ECTB heeft als taak gekregen draagvlak te organiseren maar beschikt niet over de professionele mensen en middelen om dit te realiseren. Deze zullen dus elders moeten worden 'gehaald'.

-Bronnen VanOns is de professionele partner van de ECTB en het ligt dus voor de hand hier eerst op zoek te gaan naar manieren om dit te faciliteren. Ook kan worden onderzocht of er bij gemeente of provincie middelen zijn om hierin te voorzien in het belang van een gedragen energietransitie.

Uitwerking 3. Hou de stakeholders en doelgroepen nog eens tegen het licht en richt in elk geval een deel van de communicatie zeer breed op bewoners van het gebied en communiceer met regelmaat.

De lijst uit het conceptplan is wellicht niet uitputtend.

Stakeholders volgens het concept-participatieplan:

- *Bewoners en bedrijven rond het project*
  - *Gemeente en provincie*
  - *Verenigingen voor Dorpsbelangen Garmerwolde, Ten Boer en Woltersum*
  - *Energiecoöperatie Ten Boer*
  - *Natuur en Milieufederatie Groningen, NMG*
  - *Groninger Energiekoepel, GrEK*
-

Het waterschap, Ecorus en grondeigenaar Wierda zijn volgens deze lijst geen stakeholders. NMF en GrEK zijn stakeholder via Bronnen VanOns, of ook nog zelfstandig? Inmiddels zijn er nog enkele lokale energiecoöperaties opgericht. Worden deze als stakeholder gezien? En wat betekent het dat dit stakeholders zijn? Welke consequentie wordt daaruit getrokken voor communicatie en/of deelname aan werkgroepen, regelingen etc.?

'De omgeving' volgens het concept-participatieplan:

Het is goed om geografisch af te bakenen wie het meest kan profiteren van het park. De directe omgeving ondervindt hinder (uitzicht/transportbewegingen) van het project. Dat geldt in mindere mate voor de wijdere omgeving. Daarom stellen we de volgende "knip" voor:

- 1. De directe aanwonenden. Zij hebben uitzicht op het zonnepark en wonen direct aangrenzend aan het zonnepark. Deze betrokkenen krijgen het eerste recht op regelingen die we afspreken.*
  - 2. De voormalige Gemeente Ten Boer met de dorpen Garmerwolde, Lellens, Sint Annen, Ten Boer, Ten Post, Thesinge, Winneweer, Wittewierum, Woltersum.*
  - 3. Inwoners Gemeente Groningen.*
  - 4. Overige geïnteresseerden.*
-

De groep direct aanwonenden is gedefinieerd op basis van uitzicht en direct aangrenzende bewoning. Over belanghebbenden en het vaststellen van grenzen/groepen uit de omgeving kan altijd tot op zekere hoogte discussie zijn, maar ga hier op een transparante en expliciete manier mee om:

- Maak op een kaartje inzichtelijk welke woningen zijn aangewezen als direct aanwonenden zodra dit is vastgesteld. Ook kan er gekeken worden of bewoners die aan een nabijgelegen aanvoerweg wonen, ook onder direct aanwonenden vallen, of dat bijv. omwonenden binnen een bepaalde straal als aparte doelgroep worden aangemerkt (niet direct aanwonend, geen direct uitzicht, maar wel naaste omgeving).

-Communiceer transparant over criteria en gemaakte keuzes en wees bereid deze te beargumenteren, net als over de specifieke criteria voor toegang tot regelingen die per doelgroep beschikbaar komen.

Brede communicatie: gericht op 'de' omgeving (alle stakeholders en doelgroepen)

Voorgestelde acties:

-Stel onderwerpen voor communicatie vast, o.a.: Hoe komt het park eruit te zien (bijv. door het delen van kaartjes en impressies. Kennisuitwisseling over 'het grotere verhaal' (klimaatprobleem/ Europees en landelijk beleid). Hoe is het lokale eigendom tot stand gekomen en hoe is het juridisch/organisatorisch geregeld? Hoe is het met de natuurwaarden in het gebied gesteld en hoe ontwikkelen die zich gedurende het project? Op de langere termijn is communicatie over de regelingen van groot belang.

-Maak een huis-aan-huis krant waarin de totstandkoming van Fledderbosch wordt beschreven, waarin ontwikkelingen, afwegingen en ook de bredere context van het klimaatakkoord aan bod komen. Maak de krant minimaal 1x per jaar.

-Probeer met enige regelmaat een aanleiding te vinden voor een persbericht; schrijf deze in de vorm van een kant-en-klaar artikel, en zorg dat er altijd iemand voor geïnterviewd kan worden. Denk voor verspreiding in elk geval aan het Dagblad v/h Noorden, de Noorderkrant en de GenT maar stuur het bericht ook naar de verschillende verenigingen dorpsbelangen met de vraag of men hier aandacht aan wil geven via hun Facebook-kanalen of hun nieuwsbrieven/krantjes. Bel nog eens achter het persbericht aan.

-Verander de pdf-nieuwsbrief in een echte online nieuwsbrief bijv. via mailchimp (gratis programma). Deze vorm is toegankelijker omdat ie meteen in de mail opent en geen extra handeling vergt. Dit zal vermoedelijk het aantal lezers doen toenemen, bovendien is het bereik van de nieuwsbrief dan beter te meten (aantal keren geopend, welke links worden aangeklikt, etc.)

-Zorg dat de *tone of voice* laagdrempelig en toegankelijk is. Ga uit van weinig voorkennis en gebruik geen vakjargon (of leg uit). Herhaal regelmatig achtergronden e.a. informatie. Bijvoorbeeld [bij communicatie over toekomstige regelingen]:

Er komt een groot zonnepark bij u in de buurt. U hoeft hier niks mee. Maar u kan hier wel iets mee. Er zijn allerlei opties. Wat past het beste bij u? Stel u wilt wel meeprofiteren maar u kunt of wilt niet eerst zelf een bedrag inleggen. Dan kunt u overstappen naar Energie van ons en ontvangt u korting op de energierekening [met mogelijkheid van een vergelijking van huidige leverancier]. Of u hebt wat geld 'op de plank' waarmee u enig risico durft te lopen [kan inleg worden gegarandeerd?] en waar u graag wat meer van zou willen maken door rente of dividend te ontvangen. Dan kunt u obligaties

kopen. Wilt u eerst meer weten over de achtergrond en status van dit zonneparkproject? Ga dan naar [website].

-Voeg aan de website informatie toe over de exacte totstandkoming en overwegingen rondom het lokale eigenaarschap.

-Ontwikkel een meerjarenplan voor participatie- en communicatie. Bijvoorbeeld:

2021: persbericht en nieuwsbrief n.a.v. enquête en advies, bewoner uit huidige belangstellendenbestand via loting toevoegen aan in werkgroep ecologie, huis-aan-huis-krant verspreiden, start klankbord- en werkgroep(en).

2022: nieuwsbrieven, huis-aan-huis-krant, persberichten, ledenwerfactie en eventueel via brief communiceren over regelingen

2023: (indien park gerealiseerd) nieuwsbrieven, persberichten, huis-aan-huis-krant.

Uitwerking 4. Stel vast dat betrokkenheid van de omgeving ook wordt vergroot door een zekere mate van zeggenschap (invloed). Organiseer een vorm waarin mensen die dat willen betrokken kunnen zijn. Formeer een klankbordgroep, in aanvulling op de werkgroepen. Overweeg gelote plekken voor bewoners in de werkgroepen.

In het concept-participatieplan is de aandacht vooral gericht op de financiële participatie.

Uit het concept-participatieplan:

Om de 50% mede-eigenaarschap zo goed mogelijk in te vullen, is het belangrijk om de behoefte van de omgeving te weten. De volgende stap is dus een werkgroep te formeren die de invulling van de financiële participatie, samen met ons gaat vormgeven. We gaan met de werkgroep pas actief aan de slag gaan wanneer de SDE+ toegekend is. De volgende stappen zetten we samen met de omgeving:

- 1. Formeer een werkgroep met een juiste afspiegeling van de omgeving.*
- 2. Kies de vorm van participatie waaraan de omgeving behoefte heeft*
- 3. Werk met de werkgroep het participatieplan verder uit.*

De initiatiefnemers leggen de budgetten en het plan naast elkaar en werken dit uit tot een concept businesscase. Vervolgstappen:

- 1. Bespreek de concept businesscase met de werkgroep.*
  - 2. Rond het participatieplan af.*
  - 3. We organiseren een communicatiemoment om het plan gezamenlijk te accorderen. Dit is ook de start van het participatie traject met de omgeving.*
  - 4. Inschrijven op participatie in het zonnepark Fledderbosch.*
-

Gezien de gemiddeld lage betrokkenheid, de opvatting van mensen over participatie en de onderwerpen waarover ideeën en zorgen leven (met name ook natuurwaarden) is het sterk aan te raden de mogelijkheden voor participatie te verbreden. Het is te verwachten dat als meer mensen bij meer onderwerpen worden betrokken, het Fledderboschproject meer 'van de omgeving' wordt.²

Iedereen begrijpt vermoedelijk dat het onmogelijk is om met grote groepen besluiten te ontwerpen. Het gevoel van betrokkenheid kan echter al enorm versterken als mensen kans kunnen maken op een plek aan tafel. De belangrijkste adviezen zijn dan ook:

-Voeg z.s.m. een gelote plek voor een bewoner toe aan de huidige werkgroep ecologie en voeg enkele gelote plekken toe aan de werkgroep financiële participatie. Loting kan plaatsvinden na een oproep via nieuwsbrief en persbericht. Tevens moeten de mensen die hun belangstelling al kenbaar hebben gemaakt via de enquête, apart worden uitgenodigd om deel te nemen aan de loting. Communiceer hier zorgvuldig over.

-Formeer tevens een brede klankbordgroep die de ontwerpbesluiten van de werkgroep ecologie en de werkgroep financieel participatie van feedback mogen voorzien. Een klankbordgroep hoeft in principe niet te worden begrensd in aantal, mits goed georganiseerd en helder afgebakend in bevoegdheden. Wees dus zeer helder over het stadium waarin het project zich bevindt, de vergunningseisen en de bevoegdheden van deze groep: nl. vragen stellen, tips geven en suggesties doen, *geen* beslissingsbevoegdheid. Die bevoegdheid ligt bij de werkgroep, het bestuur en de leden. De klankbordgroep krijgt bijv. de ontwerpbesluiten voorgelegd en kan daarover binnen een afgesproken termijn vragen en suggesties doen. De klankbordgroep kan ook tussendoor geraadpleegd worden door de werkgroep. De werkgroepen kunnen, beargumenteerd, besluiten de suggesties al dan niet over te nemen.

-Overweeg een extra werkgroep te formeren die de mogelijkheid en wenselijkheid van verdere relaties met de omgeving onderzoekt en uitwerkt, bijvoorbeeld over gebruik en onderhoud van de beoogde wandelpaden, mogelijke activiteiten in en om het park, maar ook over onderwerpen die al in het concept-participatieplan zijn benoemd, zoals het inzetten van lokale bedrijven en zg. *social return* (inzetten werknemers met een afstand tot de arbeidsmarkt).

Uitwerking 5. Geef op korte termijn uitvoering aan het voornemen uit het concept-participatieplan om de werkgroep te formeren over de financiële participatie en geef prioriteit aan het ontwerpen van een regeling in de vorm van scherp geprijsde stroomafname en/of een energiekorting.

Gezien de onzekerheid over of het lokale eigendom bij de ECTB/Bronnen VanOns in goede handen is, is een transparante en zorgvuldige vastlegging van en communicatie van financiële zaken en regelingen van extra groot belang. Mensen hechten aan deze formele kant blijkt ook uit de enquête. Ook de samenstelling van de werkgroep dient zorgvuldig te gebeuren.

---

² Zie hiervoor ook de succesfactoren in het rapport van de OECD over burgerparticipatie (Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions, 2020), o.a. • Random selection methods and overcoming barriers • Commitment by decision makers • Information and learning • Facilitation • Process outputs • Response to citizens' recommendations • Implementation of recommendations • Monitoring and evaluation

---

Uit het concept-participatieplan:

De volgende partijen zullen gevraagd worden om deel te nemen aan de werkgroep:

1. Direct aanwonenden, Energiecoöperatie Ten Boer en de verenigingen van Dorpsbelangen (vertegenwoordigers voormalige gemeente Ten Boer).

2. Waarschijnlijk is het wenselijk om de werkgroep uit te breiden. Gedacht kan worden aan de volgende stakeholders:

• Gemeente Groningen • Provincie Groningen • Waterschap Noorderzijlvest • Grunneger Power • Klankbordgroep Waterschap

De begeleiding van de werkgroep ligt in handen van Ecorus en Bronnen VanOns. Zij zorgen voor de uitnodigingen en een locatie om te overleggen. Bronnen van Ons gaat het proces om te komen tot een definitief participatieplan faciliteren.

Samenstelling werkgroep

Benader niet alleen deskundigen en vertegenwoordigende groepen maar stel ook enkele plekken beschikbaar voor belangstellenden. Nodig overige geïnteresseerden uit om in een klankbordgroep zitting te nemen (zie advies 5). De werkgroep kan breed beginnen en daarna opgedeeld in deelwerkgroepen die specifieke regelingen uitwerken. Expertise is van groot belang bij de ondersteuning van de werkgroepen.

Inhoud/taak werkgroep

De taak van de werkgroep financiële participatie is dus om de verschillende regelingen voor te bereiden door vast te stellen welke regelingen er komen en die samen met experts uit te werken (zowel qua geldelijke omvang (budget), criteria, als qua praktische organisatie). Voorliggend advies, maar ook bijv. het startdocument van Duurzaam Menterwolde kunnen als discussiestukken voor deze werkgroep fungeren. In het concept-participatieplan worden diverse voorbeelden van regelingen genoemd.

Mogelijke regelingen volgens het concept-participatieplan:

Individueel voordeel

Abonnementsmodel

Gebiedsfonds duurzaamheid

Goedkope groene stroom

Obligaties

De mogelijkheid om met een zgn. Fledderboschkorting over te stappen op Energie van Ons of een andere laagdrempelige regeling, zou in 1 klap een brede betrokkenheid kunnen genereren. Een dergelijke regeling kwam als populairste uit de enquête naar voren.

In de ledenvergadering van juni 2021 was sprake van een coulanceregeling voor omwonenden. Uit het concept-participatieplan blijkt dat dit waarschijnlijk valt onder 'individueel voordeel'. In de enquête zijn ideeën over compensatie voor omwonenden en andere regelingen op maat helaas niet voorgelegd. Dit zijn wel onderwerpen waar gemakkelijk onrust over kan ontstaan³.

Tips:

-Stel heldere criteria op over deelname aan de regeling(en) en wees open over evt. regelingen op maat (inhoud en argumentatie). Maak duidelijk waaruit evt. individuele regelingen worden gefinancierd (projectkosten of opbrengsten).

- Ontwerp als eerste een groene stroom/energiekortingsregeling. Omdat de lidmaatschapskwestie omstreden is, lijkt verstandig deze te omzeilen of zeer laagdrempelig te maken en bijvoorbeeld te verdisconteren in de regeling.

-Overweeg om één van de randvoorwaarden voor het duurzaamheidsfonds vast te leggen dat de uitkeringen/investeringen moeten bijdragen aan biodiversiteit en het uitbreiden van natuur (bijvoorbeeld door grondaankopen). Over natuurwaarden en biodiversiteit werden veel opmerkingen gemaakt in de enquête. Ook moet worden besloten of het duurzaamheidsfonds uitkeringen doet op aanvraag of dat het zelf op zoek gaat naar goede projecten en investeringen.

-Onderzoek of verwachtingen en wensen gehonoreerd kunnen worden die zijn geuit over het zonnepark in een enquête onder inwoners van Garmerwolde. Bijvoorbeeld binnen de werkgroep ecologie, binnen de aanwonendenregeling of binnen het duurzaamheidsfonds of laat dit (deels) nader uitwerken door de voorgestelde derde werkgroep (naast ecologie, regelingen).

Wensen t.a.v. zonnepark Fledderbosch uit een enquête over Dorpsvisie Garmerwolde: Gebruik opbrengsten voor centrale laadpalen voor elektrische auto's, en zonnepanelen op het geplande theaterdakje bij de RWZI. Maak verschillende wandelommetjes, of een informatieve wandelingen met qr-codes, of doe een kunstproject in dit gebied. Zorg voor voldoende ruimte tussen de panelen zodat de grond verbetert i.p.v. verslechtert, kruiden laten groeien. Laat dit plan samengaan met beplanting van bomen en struiken zodat biodiversiteit een kans krijgt en zodat het zicht op dit park wordt onttrokken. Wens voor bosrijk deel Fledderboschweg aan Kant van Ten Boer. Wens voor besteding opbrengsten aan verduurzaming woningen.

Uitwerking 6. Communiceer te allen tijde expliciet, transparant en met regelmaat over alle te nemen stappen.

-Neem het onderwerp participatie dus zeer serieus, maar vermijd de term als het kan;

-Ga ervan uit dat veel uitleg en herhaling nodig is omdat de meeste mensen niet dagelijks met deze materie bezig zijn, ook de leden niet;

---

³ Voorbeelden Meeden?

-Benoem steeds heel expliciet wat het doel is van het contactmoment of de mogelijke betrokkenheid;

-Benoem de onderwerpen, benoem de rol, schets het besluitvormingsproces en de bevoegdheden;

-Benoem ook expliciet de twijfels, angsten en overwegingen die het bestuur heeft bij een besluit/voorstel dat aan leden wordt voorgelegd;

-Besef dat het bestuur mijlenver voor ligt in kennis en besef dat leden, laat staan bewoners, vaak niet eens weten welke vragen ze moeten stellen of waar ze op moeten letten. Het bestuur heeft daarin een voorlichtende, educatieve taak. Dit geldt ook voor de communicatie aan het algemene publiek, de bewoners in het gebied, de niet-leden: neem mensen mee in het verhaal. Ook in de afwegingen en twijfels;

-Beargumenteer gemaakte keuzes expliciet;

-Communiceer met de leden ook expliciet over bijv. de ins en outs van de Samenwerkingsovereenkomst met Bronnen Van Ons en de positie van de ECTB en bewoners daarin en over de mogelijke risico's, zeker ook op het moment van de overnamebeslissing.